

N:o 104.

Af herr **C. A. Lindhagen**, *angående förklaring af 11 § 3 mom. näringsfrihetsförordningen.*

Uti gällande strafflags 7 kap. 3 § stadgas förbud, utom att å sabbatstid idka handverk eller annat arbete, som kan tåla uppskof, jämväl att å sådan tid till salu öppna »kramlåda eller annan dylik bod». Uti den kungl. propositionen till ny strafflag hade i öfverensstämmelse med föreskrift i missgärningsbalken af 1734 års lag föreslagits, att förbudet skulle i sista delen afse »kramlåda eller annan bod». Den nuvarande lydelsen antogs emellertid af 1862—63 års Riksdag på förslag af lagutskottet. Till stöd för förändringen anförde utskottet, att visserligen stadgandena uti förevarande lagrum vore nödiga ej mindre i anseende till det synnerligen förargelseväckande och för andras frid störande uti utöfvandet på sabbat af vissa slags arbeten, utan äfven och i synnerhet, på det husbönder, fabriksidkare m. fl. icke måtte förmå underhafvande med eller mot deras vilja att arbeta på söndag. Men fall kunde gifvas, då grunden för statens straffrätt i detta fall, nämligen fridens störande eller förargelses väckande, icke förefunnes, och utöfver lagens grund borde icke dess stadganden sträckas. Brödbodar, mjölmagasin, sockerbagerier och andra dylika butiker, hvaruti en handel drefves, som till rörelsens omfång och art ingalunda vore jämförlig med den, som idkades i egentliga kramlådor, höllos ofta öppna å sabbat utan att, såvidt utskottet förspört, någon förargelse därigenom åstadkommits. För att utmärka, det sådana försäljningsställen icke vore under förbudet inbegripna, hade utskottet föreslagit öfverförda förändring.

Vid tillämpningen af ifrågavarande stadgande yppade sig emeller-

tid sedermera olika meningar, huruvida förbudet omfattade sådan bod, däri såldes tobak, snus och cigarrer.

Genom ett högsta domstolens utslag den 25 juni 1884 bötfälldes innehafvaren af en dylik bod, för det han hållit den öppen under söndag och helgdagar. Parterna i målet hade uppfattat saken så, att frågan gällde, om tobak var en nödvändighetsvara eller icke. Bodens innehafvare påstod det förra och åklagaren det senare.

Uti ett af högsta domstolen i plenum den 22 november 1887 afgjort mål meddelades enahanda beslut. Bodens innehafvare gjorde i detta mål gällande, att tobaksbodas torde närmast kunna jämföras med mjölmagasin och konditorier, hvarest såldes åtskilliga varor, som ej voro nödvändigare än tobak.

Då emellertid ett högsta domstolens utslag ej är bindande lag för underrätterna, blef frågan ej härigenom afgjord. Praxis beträffande cigarrbodas öppenhållande å sabbatstid var fortfarande olika på olika orter.

Af denna orsak drogs saken slutligen af enskild motionär under 1893 års Riksdags pröfning. Och i anledning häraf blef på nämnda Riksdags förslag utgifven förklaringen den 9 juni 1893, hvarigenom förklarades, att med det i 7 kap. 3 § stafflagen stadgade förbud mot öppnande till salu å sabbatstid af kramlåda eller annan dylik bod afses jämväl bod, där tobak eller hvad däraf är förfärdigadt hålles till salu. I detta ämne hade lagutskottet anfört, att tobak, snus och cigarrer icke kunde anses vara nödvändighetsvaror af den beskaffenhet, att de icke utan olägenhet kunde på förhand anskaffas, eller sådana varor, som lagutskottet vid 1862—63 års riksdag velat undantaga från förbud mot kramlådas öppenhållande under sabbatstid. Under debatten i kamrarne framhölls också allmänt till stöd för lagförklaringen, att lagstiftningen ej velat frigöra annan handel än handel med lifsmedel och dylikt, och att tobak ej vore att hänföra till sådan vara.

Den allmänna stängning af cigarrbodarne, som denna lagförklaring medförde, föranledde emellertid, såsom bekant, att tobakshandeln å söndag och helgdagar i stället genom kringvandrande försäljare flyttades ut på gator och allmänna platser. Denna trafik har allt mer ökat och numera såväl i afseende å säljarnes antal som afsättningens storlek tagit en omfattning, hvarom man i allmänhet ej har någon föreställning. Det är ju också klart, att på detta sätt goda affärer kunna göras just under helgdagar, då den stora publiken företrädesvis för sitt nöjes skull är ute i rörelse. De, som igångsätta eller furnera denna handel, lära förnämligast vara mindre fabrikantfirmor. En dylik firma kan på en

gång utsända många tiotal försäljare. Äfven förekommer, att dylik handel anordnas af agenter eller från en och annan mindre cigarrhandel.

Att medgifvandet af en sådan rörelse innefattar en illojalitet mot cigarrhandlarne, är obestriddigt. Detta framstår så mycket tydligare, som rörelsen äger rum just om helgdagarne, men i det stora hela afstannar om hvardagarne, då publiken hellre uppsöker de då tillgängliga cigarrbodarne. Innehafvarne af cigarrbodar förlorade genom 1893 års beslut hvar och en omkring sextio dagkassor om året, och förespeglingarna om att afsättningen i stället skulle bli så mycket större på lördagarne hafva ej uppfyllts hufvudsakligen i följd af den uppträdande gatuhandeln.

Gatuhandeln med tobak är i ett annat afseende till orättmätigt förfång också för såväl tobaksfabrikanter, hvilka föra äkta vara med ett eget upparbetadt märke, som för allmänheten. Förfalskning af cigarrer och i synnerhet af cigarretter börjar nämligen alltmer förekomma i stor skala. Och afsättningen af dessa förfalskade fabrikat lär möjliggöras företrädesvis genom söndagshandeln å gatorna, i hvilket fall kontroll å varorna och beifran af förfalskningen blir synnerligen svår.

Denna handel är naturligtvis i de afseenden, som framhöllos uti nedan omförmälda riksdagsskrifvelse af år 1896, otvifvelaktigt skadlig äfven för de unga personer af uppnådda 14 års ålder, som fortfarande mångenstädes användas som försäljare. Den anses äfven bereda minderårige särdeles lägliga tillfällen till åtkommande af tobak och därigenom hafva ökat minderåriges rökning.

Utom dessa sakskal, som kunna anföras mot gatuhandeln med tobaksvaror, kommer nu äfven, att densamma i själfva verket äger rum i strid mot gällande lag. Det lagbud, under hvars hägn ifrågavarande handel utöfvas, återfinnes i näringsfrihetsförordningens 11 § 3 mom., enligt hvilket det är »en hvar, vare sig i stad eller på land, medgifvet att, utan anmälan eller tillstånd som ofvan sägs, till salu kringföra lifsförnödenheter, jordbruks- och ladugårdsprodukter samt alster af inhemsk husslöjd». Af dessa produkter kan det ej ifrågakomma att hänföra tobaksvaror annat än till lifsförnödenheter, men att de enligt författningens mening ej heller kunna infogas under nämnda rubrik bör, helst efter utfärdandet af 1893 års förklaring till 7 kap. 3 § strafflagen, vara alldeles uppenbart.

Förhållandet är därför nu detta, att medan man ålägger en innehafvare af en cigarrbod att hålla den stängd under sabbatstid på den grund, att tobaksvaror äro att hänföra till kram och ej till lifsförnöden-

heter, med hvilka senare handel äfven å sabbat är frigifven, så tillåter man, att samtidigt på gatan utanför denna bod får säljas just tobaksvaror, och detta på grund däraf, att man vid tolkningen af en annan författning anser sig böra hänföra tobaksvaror till lifsförnödenheter.

Detta är dock hvarken konsekvent eller rättvist. Men däremot är det egendomligt, såväl att man städse föreställt sig, att gällande lag ej medger någon utväg för förhindrande af söndagshandel med tobaksvaror, som att försöken att beifra densamma vant sig till alla möjliga utvägar utom den enda naturliga, nämligen att upprätthålla gällande lagstiftning.

Sålunda har det ifrågasatts att vinna målet genom tillämpning af eller ändring i den föreskrift i ordningsstadgan för rikets städer, som bestämmer, att »å gator eller andra allmänna platser icke utan tillstånd försäljning finge bedrivas från stånd, bord eller dylikt eller så att den på stället framgående rörelsen därigenom hindrades eller uppehölls». Någon utväg att alldeles förbjuda tobakshandeln, såsom störande för gatutrafiken, har polismyndigheten emellertid, såsom det synes med rätta, ansett icke kunna ifrågakomma.

Vid 1896 års riksdag väcktes motion om att skydda barn från de fördärflika följderna att användas till försäljare af cigarrer på sön- och helgdagar. I kungl. förordningen den 10 juni 1891 hade nämligen tillfälle beredts att å orter, där fråga därom kunde uppstå, förbjuda gossar under 14 år och flickor under 15 år att å gator eller andra allmänna platser m. m. till salu utbjuda eller utdela tryckalster, blommor, kramvaror eller annat, hvilket förbud dock ej finge utsträckas öfver tiden från kl. 8 e. m. till kl. 8 f. m. På Riksdagens af nämnda motion föranledda förslag utgafs en ny förordning i ämnet af den 4 december 1896, hvarigenom stadgades, att dylikt förbud i afseende å sön- och helgdagar finge meddelas för hela dygnet. I motionen framhölls jämväl, att den ambulatoriska cigarrhandeln i och för sig vore ett missförhållande och »ett kringgående af gällande lagar och författningar». Men man trodde sig vara tvungen att stå handfallen inför själfva saken och ansåg sig därför nödsakad att inskränka åtgörandena till att undanröja åtminstone en af de svåraste olägenheterna af nämnda handel.

Genom särskilda åren 1894, 1895 och 1897 väckta riksdagsmotioner ifrågasattes att få bort ifrågavarande handel genom ny förklaring eller ändring af 7 kap. 3 § strafflagen i detta speciella syfte. Dessa förslag förkastades dock hufvudsakligen af det skäl, att en förklaring ej i detta fall var på sin plats och att en ändring ej ansågs pakallad af om-

sorgen om sabbatens helgd. Ett verkligt beifrande af handeln skulle emellertid möjligen kunna genomföras genom en särskild lag om söndagshvila, som mera tog hänsyn till den ur social synpunkt viktiga omsorgen att bättre, än nu eger rum, bereda alla arbetande människor erforderlig hvila från sitt ansträngande arbete. Såsom ansatser i den riktningen kunna betecknas dels de förslag till omarbetning i allmänhet af 7 kap. 3 § strafflagen, som framkomma i motioner vid 1893 och 1894 årens riksdagar och genom en riksdagsskrifvelse af år 1901 och dels 1901 års riksdagsskrifvelse om utredning, i hvad mån nödig sabbatshvila må kunna beredas tjänstemän och betjante vid postverket, statens järnvägar samt statens telegraf- och telefonväsende.

Annu lättare skulle målet sannolikt vinnas genom åtgärder på det lagstiftningsområde, där man af enahanda omsorg, som ofvan sist omnämndes, söker åstadkomma en lagstadgad arbetstid äfven på hvardagar. De nu i sådan riktning vid denna riksdag framburna motioner om lagstadgad stängningstid för bodar synas nämligen äfven kunna och böra medföra förbud för gatuhandel med motsvarande varor under stängningstiden.

Det är nu visserligen klart, att förr eller senare en mer eller mindre genomförd lagstiftning om söndagshvila eller normalarbetsdag skall komma till stånd. Men äfven de förslag, som i detta afseende med anledning af därom redan väckta frågor kunna vara att först motse, taga dock sin tid. Under väntan härpå synes därför allt skäl vara att redan nu borttaga den ambulatoriska söndagshandeln med tobak genom tillämpning af gällande författningar. Såsom ofvan framhållits, böra åklagare och polismakterna utan vidare anvisning här hafva fullt skäl för ett ingripande, hvilket ej behöfver ske utan urskillning. Men då en motsatt föreställning hitintills alltjämt gjort sig gällande, torde något sådant för hela riket likformigt ingripande ej vara att motse. Det synes därför blifva erforderligt att för ändamålet utfärda en förklaring af 11 § 3 mom. i näringsfrihetsförordningen, hvilket bort ske redan år 1893 i sammanhang med enahanda förklaring af 7 kap. 3 § strafflagen, hvartill den utgör ett själfallet komplement. Därigenom kommer det öfverklagade missförhållandet att upphöra. Man kan nämligen sedan ej heller på andra vägar kringgå lagen. Genom anmälan om handel vinnes endast rätt att försälja varor i bod eller från annat upplagsställe. Gårdfarihandel får idkas blott utom den ort, där den handlande är bosatt, och dessutom fordras tillstånd därtill. Den fria handelsrätt, som i vissa fall är tillagd landtmän, äger här ej tillämpning. Och den rätt till försäljning, som under vissa villkor tillkommer

s. k. själf försörjare, kan uppenbarligen ej för ifrågavarande syfte komma till någon afsevärd användning.

I detta sammanhang bör omnämnas, att cigarrhandlarne i sina till myndigheter och enskilda riksdagsmän ofta framförda klagomål öfver cigarrhandeln å gatorna äfven rikta anmärkningar mot tobakshandeln å restauranger och kaféer under sabbatstid, ehuru väl de framhålla den förra handeln såsom beredande dem det största förfånget.

Idkas tobakshandel i någon inom en restaurang inrättad kiosk, bör denna senare gifvetvis anses såsom bod och därför hållas stängd under sabbatstid. Tillsägelse härom har ock utgått från polismyndigheten i Stockholm, och en restauratör, som vägrade hörsamma tillsägelsen, blef åtalad och fälld till ansvar.

Den försäljning åter, som äger rum vid borden till gästerna, är utan tvifvel laglig. Enligt näringsfrihetsförordningen skall dess stadgande om rättighet att idka handel eller annat näringsfång icke äga tillämpning å källare-, vinskänks-, schweitzeri-, värdshustraktörs-, krog eller annan dylik rörelse. Försäljningen af cigarrer och cigarretter är här endast att anse som servering. Att genom ny lag alldeles förbjuda detta vore också mycket vanskligt, då en sådan åtgärd helt visst för närvarande skulle sakna stöd af den allmänna meningen. Det kan ju också sägas, att större orätt ej tillskyndas cigarrhandlandena genom omförmälda servering af cigarrer och cigarretter än den, som genom utskänkning af viner tillfogas vinhandlarne, hvilka ock skola hafva sina bodar stängda å sabbatstid.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställes,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes utfärda en förklaring af innehåll, att med det i 11 § 3 mom. af näringsfrihetsförordningen gifna medgifvandet för enhvar att utan anmälan eller tillstånd till salu kringföra lifsförnödenheter, jordbruks- och ladugårdsprodukter samt alster af inhemsk husslöjd icke afses handel med tobak eller hvad därpå är förfärdigadt.

Stockholm den 28 januari 1904.

Carl Lindhagen.